

lyének ismerte, aki pedig szívesen zárkózik be a művébe, menekül oda a világ elől.

Nagy baj, ha a kritikus kánonképzőnek hiszi magát. Még nagyobb, ha annak akarja nyilvánítani magát, a legnagyobb, ha nem számol vele, hogy a kánon dolgozik. Bármilyen kánon csak alternatív kánonként elfogadható, különben dogma, sznobizmus, irodalmi elmerevedés következik belőle. Unalom, unalom, unalom.

Miért nincs ma Magyarországon értékelő kritika? Biztos, hogy nincs? Lehet, hogy csak több kéne belőle. Túl van dicsérve az irodalom? Ezzel pedig le van sajnálva? Nem inkább egyes szerzők vannak már életükben a halhatatlanságba küldve, vagyis kinyírva – dicsérik által?

Miért nincs ma Magyarországon értékelő kritika? Ez a kérdés? Pontosan ez?

Miért nincs ma Magyarországon érték? Mert állandóan értékeket akarunk kreálni és kinevezni.

Miért nincs ma Magyarország? Mert önmagában akarjuk igazolni létét, nem pedig a kultúra, a nyelv, a jog, a demokrácia, az irodalmi antidemokrácia, a sokszínűség, a háromszínűség felől. A kétszínűség ehhez kevés. Az egyszínűség semmi, a színeváltozás hamis.

Ha nincs Magyarországon értékelő kritika, ha tényleg nincs, akkor azért nincs, mert én nem írok, mert te nem írsz, mert ő nem ír olyat. Ki tiltja meg, hogy máris elkezdje akár egy fiatal nemzedék? Mindenki azt ír, amit akar. Miért nem akar senki objektív lenni ma Magyarországon?

Mondom, hogy a kritika kritikáját nem lehet irodalmon belül megoldani. A szellem helyzetéről, életéről vagy haláláról beszélünk.

Vári György

VAN-E MA MAGYARORSZÁGON ÉRTÉKELŐ KRITIKA?

Én azt gondolom, van, nem mintha egyetlen szavával sem értenék egyet a vitaindítónak, csak látni vélek másfajta tendenciákat is. Igaz, ahogy a magyar élet majd' minden más területén, úgy az irodalomkritikában is elviselhetetlenül nagy szerep jut a személyes és intézményi viszonyok-

nak, s a helyzet annyiival súlyosabb ezen a terepen, mint máshol, hogy az irodalmi intézményesség kicsi és egyre kisebb, szükségszerűen folyvást belterjesebb lesz. Viszont nem gondolom, hogy a pozitív bírálatok száma erről bármit is elmondana. Negatív kritikát is lehet lojálisan, elvtelenül, belterjes megfontolásokból írni, és lehet igaztalan és érdektelen is. Vagyis ezen semmi nem múlik. Az én bajom az, ha kiszámíthatóak a kritikák – és gyakran azok –, ha egy kritikus nem képes módosítani az elvárásait, nem hagyja magát meggyőzni más formáktól és világnézetektől. Közben viszont van egy erős kritikarovata a Holminak, az utóbbi években pedig felzárkózott mellé a Múút. A magyar kritika alkalomadtán kimondottan érdekes, üdítő, mély és szellemes, bár valóban követ bizonyos, talán túlzottan erős kanonikus mintázatokat, melyeket szellemi tekintélyük vagy intézményes súlyuk legitimál. A szellemi tekintély akkor hasznos, ha nem válik bénítóvá, ha respektálása folytonos önkritikára késztet, de nem önfeladásra, a reflexió beszüntetésére.

Viszont ebből a helyzetből következik az is, hogy aki ellenvéleményt jelent be egy-egy erős véleménnyel, értékeléssel szemben, az rögtön szabadsághősként lép a színpadra, és bátorságát kell csodálni szellemessége, érvvezetése, szuggesztivitása helyett. Engem ez legalább annyira untat, mint az aulikus hajbókolás, pont úgy lehet egyéni vagy csoportos érdekérvényesítő technikák eszköze (ezeket sztárolják, pedig semmit se tudnak, bezzeg X és Y, mondjuk én és a haverjaim, minket viszont elnyomnak ezek az összefonódottak, holott mi volnánk az igaziak).

A „nyugatos-újholdas kánon” sokáig erős volt, mára maradéktalanul elveszítette szellemi tekintélyét; a kritika „tudományosságát” követelő kizárási kísérlet, diszkurzív területszerzési stratégia régen kifutott; az egy-egy kiadói monstrumhoz kapcsolódó értékrend kizárólagossága legkésőbb tavaly megszűnt, amikor a könyvpiaci verseny új szereplője, a Libri Kiadó létrejötté felszámolta a Magvető talán túlzott befolyását, versenyhelyezetet teremtett. Az a megállapítás sem állja meg immár a helyét szerintem, amely szerint az internet sem tölti be kultúraközvetítő feladatait, mert egyre inkább betölti: a zsrónálkritika funkcióinak egy részét átvette például az Origóhoz kapcsolódó Kötvefűzve blog, ők megtalálták a netes kultúrák közvetítés sajátos lehetőségeit. (A korai Könyvesblog sem volt rossz kísérlet, csak túl agresszív volt néha, ezzel inkább belegabalyodott saját szeretetei és utálatai belterjes viszonyrendszerébe ahelyett, hogy kijött volna belőlük – bár mostanra a nyomtatott magazin-változata remek lett.)

Én ezeket a jelenségeket nem értékelném le. Hazánkban, megkockáztatom, annak ellenére sincs rossz helyzetben a kritika, hogy tényleg sokszor unalmasabb a kelleténél; sok rutinból megírt szöveggel találkozhatni a ragyogóak mellett, a belterjesség érzetét a kicsi és szűkülő piac keltheti, mondjuk, egy film közönségéhez képest. A válság kívül áll rajtunk, de rajtunk is múlhat a szépirodalmi könyvpiac lehetőség szerinti kiszélesítése számos más szereplő mellett. Nem lehet mindent a kritika nyakába varrni. Az önmagunkkal szembeni gyanakvást ettől függetlenül támogatom, bár drámai hangszerelése kissé megmosolyogtat olykor; szerintem szelídebben, alaposabban és nagy hanyatlásvíziók felvázolása helyett talán aprólékosabban lehetne még hatékonyabb az önvizsgálat. Ami a legaggasztóbb, az az, hogy a tartósan ígérkező, súlyos pénzhiány a nehezebben eladható műnemekben, mint legkiválóbb a költészet, számos pályakezdést sodorhat veszélybe. Ne legyen így.

Kollár Árpád

GYORSDIAGNÓZIS KRITIKAI ÉLETÜNK ÁLLAPOTÁRÓL

Balázs Attila mesélt arról egyik irodalmi estjén, hogy egyszer megpróbált ugyanabban a folyóiratban válaszolni egy kritikára, amellyel nem értett egyet. Szokatlan gesztus a magyar irodalomban, hogy maga a *szertő* akar vitába szállni közvetlen módon *saját* könyvének recepciójával; olyannyira, hogy a szerkesztők el is zárkóztak ettől. A merev szerepfelfogás, a rögzített beszédhelyzet miatt eleve minden *szertő* kiszolgáltatott a kritikával szemben, ezért szemlélik őt gyanúsán vagy értetlenül, ha kilép a rendszer keretei közül.

A *Cuniculus* és a *Kinek észak, kinek dél* szerzője, a Sziveri-féle Új Symposion folyóirat szerkesztője hozzám hasonlóan nem értette, miért feloldhatatlan a jelen magyar irodalom keretei között ez a szerepkonfliktus. Értetlensége az irodalmi szocializációjában meghatározó Új Symposion kritikus attitűdjéből fakadhatott. Anélkül, hogy túlmisztifikálnám a folyóiratot, úgy gondolom, az általa képviselt hangnem, szemléletmód és kritikusság, ami végül is betiltásához vezetett, javarészt ma is hiányzik irodalmunk mindennapjaiból.

Ez az elzárkózás egyrészt arra hívja fel a figyelmet, hogy kritikai életünk túlságosan is zárt, merev, másrészt arra, hogy a jelen diskurzus nem függetleníthető a folyóirat-kultúra anomáliáitól. A kérdést emeltt természetesen érdemes olvasás- és intézményszociológiai, piaci és marketing-, valamint mediális, politikai és ideológiai kontextusban is szemlélni. Az irodalmi intézményrendszer, a kultúrafinanszírozás állapota, a könyvpiac átstrukturálódása, az olvasási szokások megváltozása mind-mind hatással vannak a magyar kritika állapotára.

A köznapi, tehát nem szociológiai vagy antropológiai értelemben vett kultúrát érintő diskurzust a hanyatlásmitológia uralja, ezen belül is előszeretettel beszélünk az olvasás- és a könyvkultúra, vagyis tulajdonképpen az irodalom válságáról. Nem tartozom a pesszimisták közé. Úgy vélem, az önbeteljesítő jóslatként funkcionáló, destruktív narratíva terjesztése helyett inkább a jelentős tartalékok mozgósításával érdemes foglalkozni. Ehhez természetesen szembe kell nézni alapvető kérdésekkel, problémákkal is, de ezzel együtt lehetőség van a megváltozott körülményekhez, az újabb és újabb kihívásokhoz való alkalmazkodásra a változtatás útján történő megőrzésen keresztül, melynek fókuszában nem a minden áron való konzerválás áll.

A folyóirat-kultúra anomáliáit érdemes előre venni a kérdés taglalásakor, hiszen a kritika legszűkebb kontextusa és a mediális szempontok is hatással vannak a szöveg befogadására. Közhely, kezeljük is akként: a magyar irodalom folyóirat-irodalom. Mégis fontos megállapítás, hiszen elég csak a szomszédos országokban körülnézni ahhoz, hogy megdöbbenve reflektáljunk arra, milyen gazdag a magyar folyóirat-kínálat, mennyi rendszeresen megjelenő, regionális szempontokat is érvényesítő lapunk van szomszédainkhoz képest. Ezek a műhelyek képezik hagyományosan a magyar irodalmi élet bázisát, és az egyetemek, valamint az arra szakosodott irodalmi szervezetek, csoportosulások mellett az utánpótlásképzésről is gondoskodnak. Fontos kérdés persze, hogy a mennyiség mikor csap át minőségbe.

A változatosság (hiánya) már nem ennyire gyönyörködtető. Kevés az olyan folyóirat, amely bátran kockáztatna, ezzel együtt kevesen vállalkoznak radikális változtatásra, megújulásra – a szerkesztési elveket, a rovatstruktúrát, a szöveggözlés folyamatát, az arculatot, a grafikai világot, de az önreprezentációt is javarészt megszilárdult sémák uralják. Ezért is követi felfokozott figyelem egy-egy lap váratlan arculatváltását.

A kritikai rovatok helye ezekben az üledékes struktúrájú folyóiratokban rendszerint hátul, mindenképpen a szépirodalom mögött van,